ИЗВЕСТИЯ

НА

ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

КНИГА XI

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE

À VARNA

TOME XI

1960

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО * ВАРНА

КОЛЕКТИВНА НАХОДКА ОТ СЛАВЯНСКИ СЕЧИВА ОТ С. ДЪЛГОПОЛ

Д. Златарски

През 1958 г. трактористи от МТС — с. Дългопол донесоха в местната музейна сбирка няколко железни сечива и фрагменти от голям глинен съд, изровени от тракторните плугове в м. „Топалова воденица", около 3 км северно от селото. На местонахождението, на около 20—25 см дълбочина бе намерена и долната, по-голяма част от съда. В него бяха плътно наредени железни земеделски и други сечива, някои от които бяха извън съда.

Съдът представлява славянска делва без дръжки (обр. 1), с размери: вис. 38,5 см, диам. на тялото 36,5 см, диам. на устието 16,5 см, диам. на дъното 18 см, деб. на стените 1 см. Съдът е изработен от червеникавосива глина, примесена с пясък, с тъмносиви опушени петна. Отвън е украсен с успоредни редове от плитки бразди, широки 0,4 см, разположени в два пояса, които покриват почти целия съд. Между двата пояса има разстояние от 2,5 см. Браздите слизат отгоре надолу в спирала надясно, следователно делвата е въртяна на ръчното грънчарско колело в обратна посока.

Колективната находка се състои от 31 земеделски сечива, 4 дърводелски, 13 предмета от домашния бит и 6 оръжия.

Земеделски сечива

1. Лемежи — 9 броя (обр. 2)

Размери в см		Лемежи №								
		1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
височина	*h*	23,5	21	22	19,5	18,5	18	17	16,5	14
широчина	*l*	14	12,5	11,5	10	13	12	8,5	11	10
други разм.	*a*	7	6	6,5	6	6,5	7	6,5	6	6
	b	5,5	5	5	5	5,5	5,2	5	4,5	5
	c	5	4	5	4	4	5	5	4	4
	d	5,5	5	6	5	5	5,5	5	5	4,5
	e	2	2	2	2	3	2	2	2	2

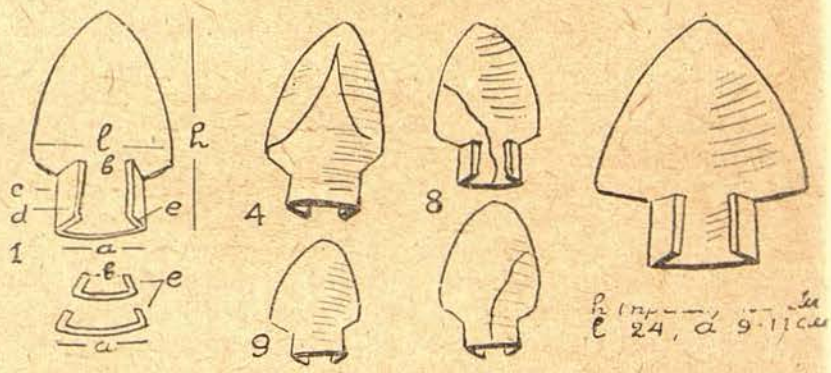
2. Чевесла — 7 броя (обр. 4)

Размери	Чевесла №						
	1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
дължина в см.	49	47	42,5	40,5	37,5	36,5	35,5
дълж. на острието	25	21	20,5	16,5	14	15	16
широчина	5,5	6	5,5	5	5	5	5,5
деб. на зад. част	3 ×2	3,5×1,5	2,5×1,5	3×1,5	2,5×2	2,5×2	3×2

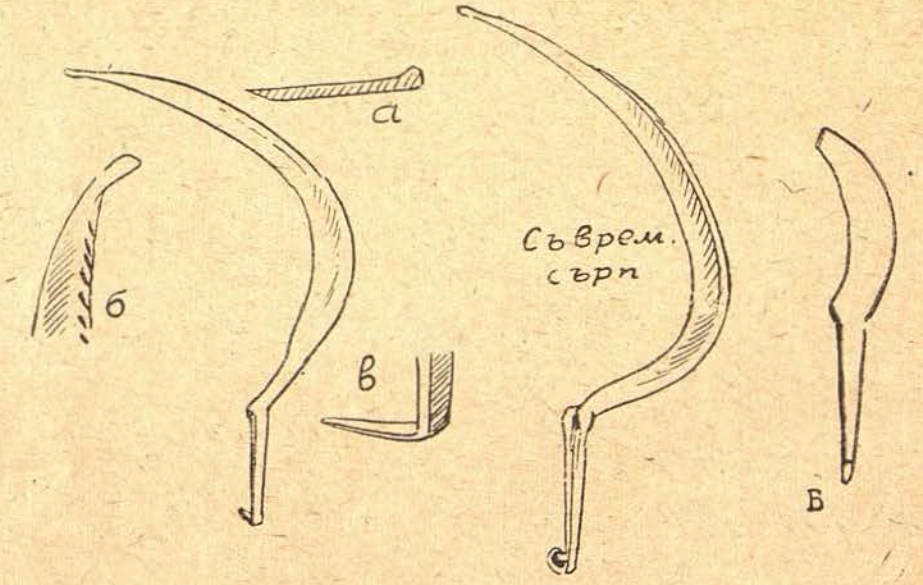
Лемежите за рало се отличават от съвременните по размери и форма. Те са по-малки и са правели много по-тесни бразди в сравнение със съвременното рало, което вече е излязло от употреба. Лемежите № 4—9 са изтрити все от лявата страна, тъй като при оран орачите са обикаляли нивата все отляво. При лемеж № 4 се вижда отгоре заварена

Обр. 1. Глинен съд
Fig. 1. Vase d'argile

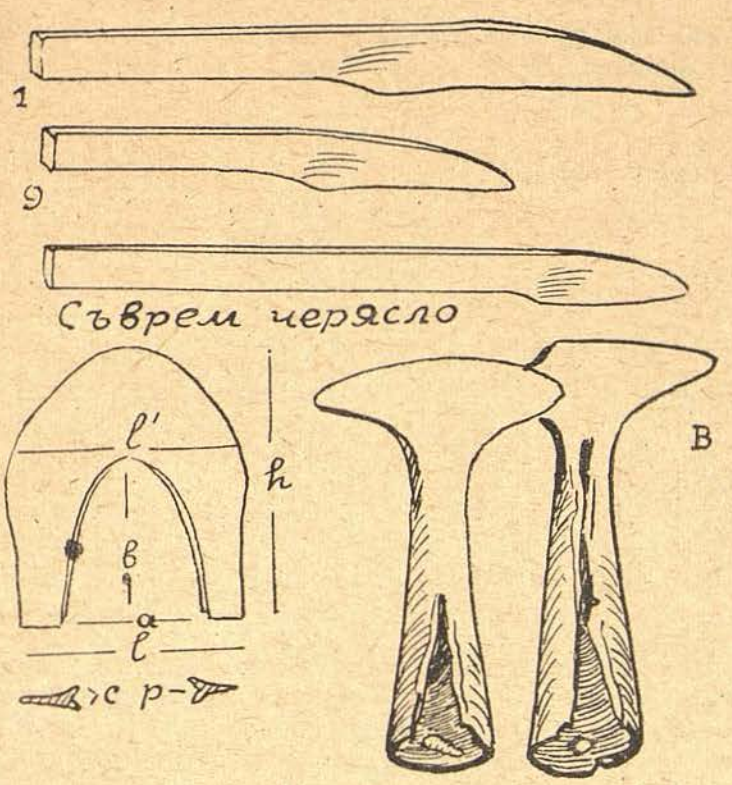

Обр. 2. Железни лемежи
Fig. 2. Socs de charrue de fer

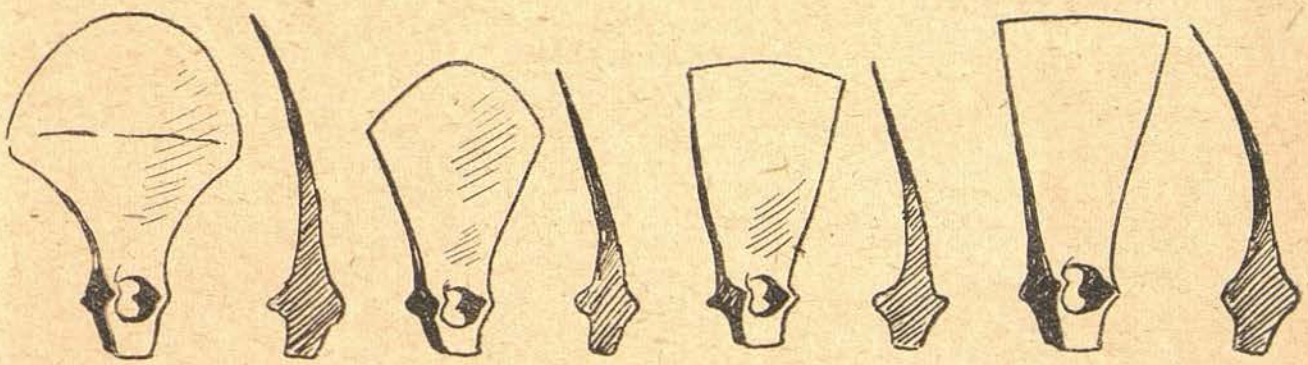

Обр. 3. Железен сърп и косер
Fig. 3. Faucille de fer et faucillon

режеща част, както и досега се уголемяват много изтритите лемежи, а при лемеж № 8 има отстрани внадена част.

Чereслата са сравнително големи, с дълга и закривена режеща част и са улеснявали работата на малките и слаби лемежи. Благодарение на тях е можело, както изглежда, да се оре на 15—20 см дълбочина, макар браздите да са били тесни. Отличават се от съвременните чereсла за рало и наподобяват на тия на плуг. Черясло № 1 е с подвит връх на 2 см.

Обр. 4. Железни чересла, права лопата и върхове на копрали
Fig. 4. Coutres de fer, bêche et pointes de houlettes.

Обр. 5. Железни мотики
Fig. 5. Pioches de fer

3. Прави лопати — 2 броя (обр. 4)

Размери	Прави лопати №	
	1	*2*
дължина в см — *h*	15	14,5
широчина — *l*	13,5	13
широчина — *l'*	12,5	11,5
други размери — *a*	8	8
b	10	11
p	1,2	1
c	1,5	1

4. Копрали — 2 броя (обр. 4 B)

Размери	Копрали №	
	1	*2*
дължина в см	15,5	17
широчина	10	7 (зап. шир)
диам. на втулката	2,3	3

Копраля № 1 има към края на втулката гвоздей за заковаване на дървената дръжка, изкривен навън, а копраля № 2 е със силно разтворена втулка и има дупка за гвоздей.

5. Мотики — 4 броя (обр. 5)

Размери	Мотики №			
	1	*2*	*3*	*4*
дължина в см	28	22,5	22,5	26
широчина	15,5	12	12,5	12
диам. на втулката	3,5	3,5	3	3,2
дълбочина на втулката	2	1,7	1,5	1,8
дълб. на втулк. с ушите	5	4,5	5,5	4,5

6. Сърпове — 6 броя (обр. 3а)

Размери в см.	Сърпове №					
	1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
диам. на острието	24,5	23	21	21	21,5	19
дълж. на дръжката	11	10,5	11	11	11	12,5
шир. при извивката	3	2,3	2,7	1,8	2,1	1,6

Сърповете се отличават от съвременните по размерите си. Различна е и направата на долната част, която се втиква в дървена дръжка. По профила на сечението на плоското острие (а) и напречно сплескания връх (б) те приличат на съвременните сърпове. Назъбени са с длето по вътрешния косо заострен ръб. Дългият подвит край на долната част на сърп № 4 (в), показва, че дървената му дръжка е била много дебела — около 4,5 см.

7. Косерче — 1 брой (обр. 3Б).

Намерена е само част от него. Запазена дължина 14 см, дълж. на дръжката 7 см, шир. на острието 1,4 –1,2 см.

Дърводелски сечива

1. длета — 4 броя (обр. 6)

Размери	Длета №			
	1	*2*	*3*	*4*
дължина в см	27	20,2	18,7	16,7
дълж. на облата част	12,5	10	12	8
диам. на главата	2	2	2,3	2
шир. на острието	1,7	1,7	1,7	1,4

Предмети от домашния бит

1. *Обръчи — 6 броя от 2 ведра.*

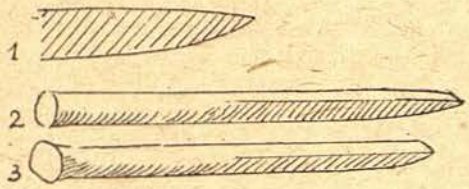
Вътрешен диам. на обръчите от ведро № 1:21,3, 19,8 и 18 см и на ведро № 2:28, 26,5 и 25,5 см. Обръчите на първото ведро са от тънко желязо с полукръгъл профил с шир. 0,8 и 0,9, деб. 0,4, заклепани с гвоздеи с широка глава. Най-малкият обръч има заварка на противната страна. Обръчите от другото ведро са от ковано плоско желязо — двата с шир. 2,2 см и деб. 0,15—0,2 см, а най-големият, от който има само части, е шир. 2,7 см и деб. 0,2 см. Заклепани са с гвоздеи.

2. *Дръжки на ведра (презла) 2 броя (обр. 7).*

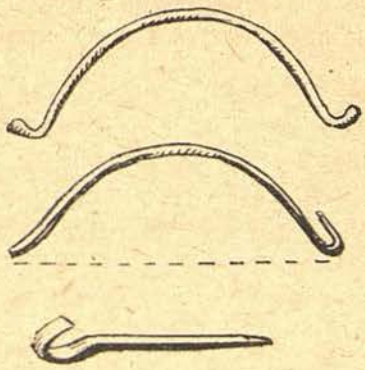
Първата дръжка е с диам. дължина 21,5 см и отговаря на диам. на ведро № 1. Тя е обла с деб. 0,6 см. Краищата ѝ са топчесто заоблени, леко закривени. Втората дръжка, с диам. дължина 23 см, е от четиристенно желязо с деб. 0,7 × 0,4, в средата заоблена, със закривени краища.

3. Ръжени — 4 броя (обр. 8)

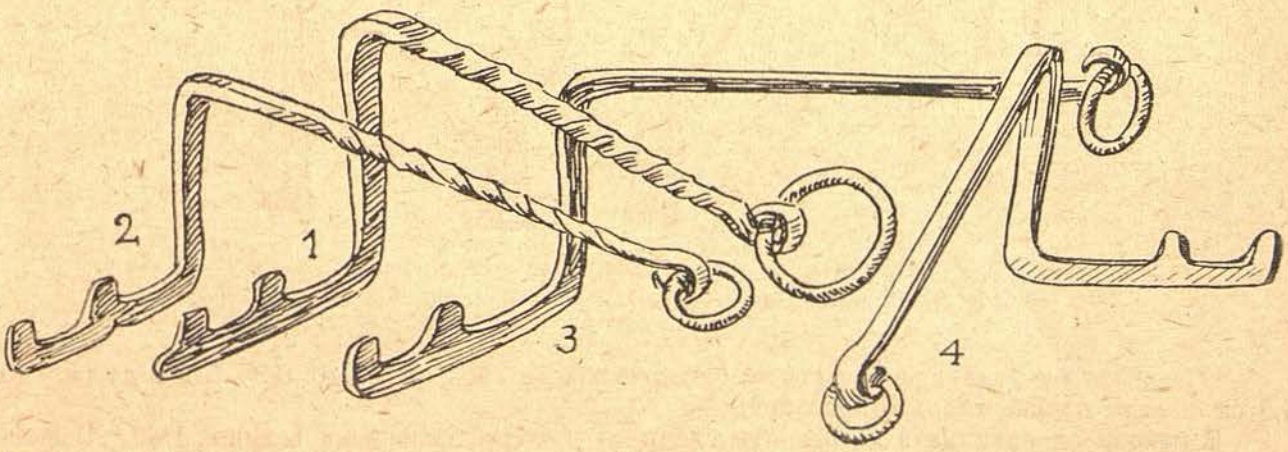
Размери	Ръжени №			
	1	*2*	*3*	4
дълж. на дръжката в см	19,5	22,5	23,5	17
дълж. на коляното	9,5	8	10	12
дълж. на раб. част	10	10,5	11	11
диам. на халката	4	2,5	3,5	2
дебелина	1,9	1,7	1,7	1,7

Обр. 6. Железни длета
Fig. 6. Ciseaux de menuisier

Обр. 7. Железни дръжки от ведра и кука
Fig. 7. Anses de fer de seaux et crochet

Обр. 8. Железни ръжени
Fig. 8. Tisonniers de fer

Ръжените № 1 и 2 имат витлообразно завити дръжки, а другите са четириръбести. Работната част на ръжени № 1, 2 и 3 е прегъната наляво, а при ръжен № 4 — надясно.

4. Кука — 1 брой (обр. 7).

Куката е с отчупен връх, четириръбеста, към извитата част — сплескана. Дължина 13 см.

Оръжия

1. *Бойни сърпове — 4 броя (обр. 9б)*

Размери	Сърпове №			
	1	*2*	*3*	*4*
диам. дължина на острието	27	21	20	—
шир. на острието	3,3	3	3	3
дълж. на дръжката	14	12	12	11
диам. на втулката	3	3,5	3	3

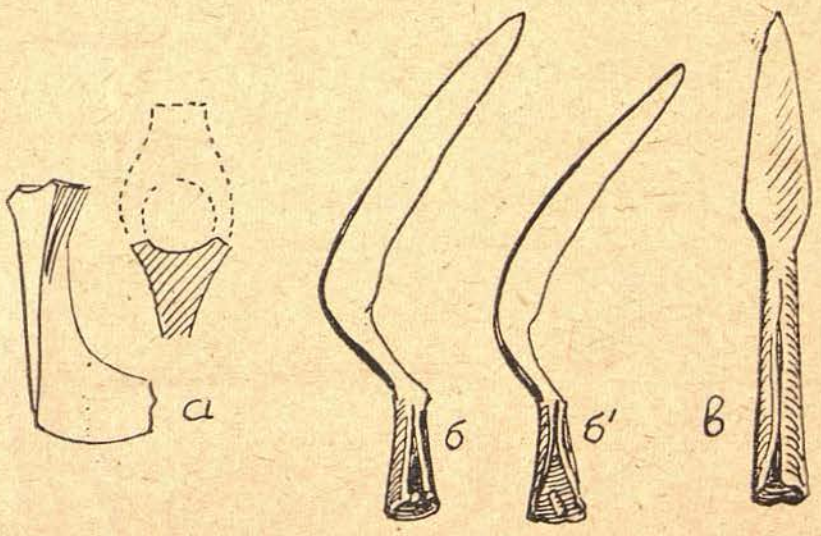
Сърп № 4 е с отчупена горна част. Острието на сърповете към върха е право. Сърп № 3 е с разширена втулка и с изкривен гвоздей в дупката за заковаване към дървената дръжка.

2. *Бойна брадва — 1 брой (обр. 9 а)*

Запазена е само част от брадвата. Тя е от познатия „унгарски" тип. Запазена височина 12,5, запазена вис. на острието 3,5 см, диам. на втулката 3 см.

3. *Връх от копие — 1 брой (обр. 9 в)*

Копието е с листовидна форма с размери: дълж. 19 см, шир. 2,3 см, диам. на втулката 1,5 см.

Обр. 9. Желязна бойна брадва, бойни косери и копие
Fig. 9. Hache de combat de fer, faucilles de combat et lance

В делвата бяха намерени части от четириръбести гвоздеи с деб. 0,3—0,5 и дълж. до 6,5 см и една плоска глава от гвоздей.

В района на находката са открити следи от няколко славянски селища. Под „Бежанския" квартал на с. Дългопол при сондажни разкопки са намерени фрагменти от съдове, украсени с хоризонтални и вълнообразни линии, и фрагменти от прабългарска керамика („салтовски" тип). Също така в местността „Бешпунар" на 2 км североизточно от мястото на находката са открити следи от друго славянско село, където при оран бе разкрита част от жилище с пещ, вдълбана в земята, и пет дебели хромела от варовик, струпани на едно място. Може да се предполага, че откритите сечива са заровени от някои от жителите на тези села. Големият брой еднотипни сечива навежда на мисълта, че те са принадлежали на едно голямо патриархално славянско семейство-задруга. Укриването на железните части на сечивата дори на гвоздеите и на обръчите и дръжките на ведрата е свидетелство за ценността на желязото по това време — VIII—XI в., откогато може да се датира находката.

TROUVAILLE COLLECTIVE D'OUTILS D'ORIGINE SLAVE DE DALGOPOL

D. Zlatarski

RÉSUME

L'auteur publie une trouvaille collective comprenant 53 outils de fer, trouvés en labourant, dans une jarre slave, dans la région „Topalova Vodenitza", à 3 km au nord de Dalgopol, dep. de Varna.

La trouvaille comprend 31 instruments aratoires (9 socs de charrue, 7 coutres, 2 lêches, 2 houlettes, 4 pioches, 6 faucilles et 1 faucillon) 4 ciseaux de menuisier, 13 objets domestiques (6 cercles de seaux de bois, 2 anses de seaux, 4 tisonniers et 1 crochet) 6 armes (4 faucilles de combat, 1 hache de combat et 1 pointe de lance).

Dans la région de la trouvaille, qui doit dater du VIII au XI s., on a découvert des traces de quelques emplacements de villages slaves.